

נגיעה בבשר החשוף, בפצעים הפתוחים

התערוכה הרטרואספקטיבית של **חיה גרץ-רן**, המוצגת במשכן לאמנות עין חרוד, כוללת מזכרות וחפצים אישיים שמתחברים לקולקטיב הישראלי, ומציעים קריאה ביקורתית במיתוסים לאומיים ומגדריים. "כל אחד שמבקר בתערוכה ורואה את היצירות - בטוח שזה נובע מתוך חייו, שזה בעצם שלו ועליו" | הגר רם

התערוכה הקודמת שבה השתתפה הציירת והאמנית חיה גרץ-רן נפתחה בזמן הקורונה. תערוכתה הנוכחית, "אל תלכי רחוק מדי", המסמלת 40 שנות יצירה ומוצגת בימים אלה במשכן לאמנות עין חרוד, נפתחה ימים ספורים לפני פרוץ המלחמה. "באופן אירוני, עם הכאב העצום על המלחמה והשלכותיה, על המתים, החטופים, על ההרס והאובדן, יש משהו סימבולי בהצגתה של התערוכה דווקא בתקופה כזו", אומרת גרץ-רן והכאב סודק את קולה. חיה גרץ-רן נולדה באוקטובר 1948 בחולון להורים ילידי פולין, שעלו לארץ ישראל בסוף שנות ה-30, לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה. אביה השתייך לתנועת "החלוץ". הורי אימה וחלק מהאחים הספיקו לעלות לארץ לפני המלחמה. הורי אביה וחלק מאחיו נספו בשואה. גרץ-רן מציינת בסגנון פיגורטיבי. היא למדה צורפות במכללת תל-חי, ובהמשך לימודי גרפיקה ורישום בטכניון. בעקבות היכרות עם הפסל דב פייגין, המורה שלה למלאכת יד, פנתה לעסוק בציור ובאמנות. בעבר הייתה חברת קיבוץ סאסא, שם נולדו שניים משלושת ילדיה. משנת 1979 היא מתגוררת בקריית טבעון ויוצרת בסטודיו בקיבוץ שער העמקים, שבו היא גם מקיימת סדנאות ציור. בשנת 1999 זכתה במלגת שהות בקריית האמנים הבינלאומית בפריז ("הסיטה") לשישה חודשים.

להסיר את הגלד מהפצע

"אל תלכי רחוק מדי" (אוצר: שרון תובל) היא תערוכה רטרואספקטיבית שהצגתה נולדה ביוזמת יניב ספירא, מי שהיה האוצר הראשי של המשכן בעין חרוד. במרכז התערוכה עבודות המתייחסות לתפיסת העולם הציננית-חלוצית שעל ברכיה גדלה והתחנכה גרץ-רן, והקושרות את עשייתה לסיפור הישראלי הקולקטיבי. התערוכה מאפשרת התבוננות חדשה במעשה הציור של האמנית, ובשינויים שחלו בו לאורך השנים: מציוריה בצבע מים, שהוצגו לראשונה ב-1980; דרך ציורי הטמפרה שהתפתחו במחצית השנייה של שנות ה-90 והציגו שילוב מרתק בין

חיה גרץ-רן

דמויות ארץ-ישראליות מוכרות בהשראת המאסטרים הגדולים המערביים; עבור בציורי השמן מתחילת שנות האלפיים, שאפשרו העמקה טכנית וחומרית; ועד לסדרות האידיאולוגיות משנות האלפיים ואילך, שבמרכזן חלוצות, שומרות ואחיות רחמניות. רבות מהדמויות של גרץ-רן מצוירות באופן שחוזר על עצמו ובכמה גרסאות, וזאת מתוך שאיפתה להסיר את הגלד מהפצע ולהציג פרספקטיבות שמתוכנן ייוולדו תובנות חדשות. ציורים אחדים מציעים זום-אין, ואחרים חותכים את הפריים, משחק המאפשר לה לקיים דו-שיח עם המתבונן ולהעביר מגוון מסרים. יצירתה מנסחת נרטיב פמיניסטי אמין ומתוחכם, מפרקת הבניות של גבריות ומציעה קריאה ביקורתית חדשה במיתוסים וסמלים לאומיים ומגדריים. כ-150 עבודות מוצגות בתערוכה - ציורים וחפצים, מיניאטורות, פסלים ומיצבים שנוצרו מחפצים שגרץ-רן אספה לאורך כל חייה. בובות, משחקים, כלים שונים, זיכרונות מוחשיים מבית הוריה, ילדותה, נעוריה, בגרותה, חייה. חיים שלמים. העבודות מוצגות על פי נושאים בחדרי המשכן השונים. ספרי על התערוכה.

"התערוכה הזו, לראשונה, מפגישה בין כל החומרים האישיים שהזינו אותי כילדה, כנערה, כמי שגדלה עם קום המדינה, והתבגרה יחד עם מדינת ישראל. היא מדגישה את כל החפצים ששמרתי במשך יותר מ-60 שנה, בלי לדעת מה גרם לי לשמור אותם; רק מתוך תחושה עמומה שיום אחד אעשה איתם משהו. הם בעצם עדויות חיות למשהו שהיה. זה דומה קצת לחיפוש אחר ראיות בזירת פשע - שאחר כך ייפכו לעדויות חיות. "התערוכה הזו היא העדות החיה, הממשית, למה שהיה. לחיים שעברתי. בתערוכה הזו האוצר הצליח לחבר בין כל אלה לבין הציבור, לבין הקולקטיב הישראלי. ביקור בתערוכה דומה קצת לסוג של 'חפירות ארכיאולוגיות', משום שהמעבר בין אולמות התצוגה הוא מעבר ושיטוט ב'חפירות חיי'. ולא מדובר רק במוצגים מפעם, אלא גם במוצגים מימינו אלה, מחיי העכשוויים." למה חשוב לך כל כך "לחפור בתוך חייך"? "כל מה שנשמר - החפצים השימושיים והבלתי שימושיים, המזכרות - כולם נאספו ונשמרו מאז שהייתי קטנה, הרבה לפני שידעתי שאהיה אמנית. לכל אורך הדרך העדויות האלה משמשות לי משענת, יתד, עוזרות לי להבין את מה שאני עושה. ומה שהכי מדהים הוא שכל אחד שמבקר בתערוכה ורואה את הציורים והיצירות וכל מה שמוצג בה - בטוח שזה נובע מתוך חייו, שזה בעצם שלו ועליו." קראת לתערוכה "אל תלכי רחוק מדי". למה? "אל תלכי רחוק מדי - הוא משפט שאימי ז'ל תמיד הייתה אומרת לי. ובמבט אירוני על התקופה הנוכחית, זה גם מתחבר למה שקורה עכשיו - גם במדינה וגם לי באופן אישי. "חלק מהסטודיו שלי בשער העמקים וחלק מחדר השינה הפרטי שלי הועתקו לתערוכה. מחדר השינה העברנו, בין השאר, פסל של ישו הצלוב שתלוי ביום מעל מיטתי. עכשיו הוא מוצג באולם התצוגה האחרון מבין אולמות התערוכה, אולם שקראתי לו 'חדר התלאות'. ואחרי שהעברנו ומיקמנו את ישו ופריטים נוספים באולם התצוגה, שברתי את בוהן רגלי בשיעור פלדנקרייז. המצב הסתבך ועברתי ניתוח ואני עדיין מדדה על רגל פגועה, ופתאום המשפט של אימי ז'ל, שהפך לשם התערוכה, מהדהד באוזניי ואני שומעת את קולה שאומר לי, אל תלכי רחוק מדי, אל תלכי רחוק מדי." את מוצאת קשר בין העבודות והתערוכה למלחמה, למה שקורה עכשיו במדינה? "בוודאי, בוודאי. אחד המוצגים בתערוכה הוא סרט שצולם ב-2011, ובו אני מדברת על עבודותיי ואומרת שמבחינתי לא מדובר על נוסטלגיה אלא בתחושות אישיות קשות שנובעות משבר חברתי עמוק שמוביל אותנו לאבדון. אמרו לי אז, את כל כך פסימית. ואני השבתי שזו לא פסימיות, אלא ראייה מפורחת של הדברים. שאנחנו בדרך לאבדון. והנה התערוכה מוצגת באוקטובר 2023 ואנחנו בתוך האבדון. "עבודות נוספות שמוצגות בתערוכה הן של נשים מצוירות עם רטיות על הפנים, ואלו נוצרו הרבה זמן לפני הקורונה. אלו עבודות שמבטאות בעיני רוחי את השתקת הנשים, את הדרתן מנקודות השפעה וכוח. וגם עכשיו אנחנו

צילומים: בעו לניר

רואים את זה, ולמרות גבורת הנשים בקרבות - הפאנלים בטלוויזיה ריקים כמעט מנשים. ועמדות הכוח ריקות כמעט מנשים. והחיבור הזה בין היצירה לתקופה הוא בלתי ניתן להכחשה ולהפרדה."

רק נראה כמו נוסטלגיה

איך את מרגישה להציג בתקופה כזו? "את מתפרצת לדלת פתוחה. זה מתסכל ברמות. צריך לקבל פרופורציות. קרה פה אסון איום ונורא, אובדן חיי אדם, החרבת יישובים, הרס מוחלט של רקמת החיים. ועדיין זו תחושה נורא קשה להציג כעת. התערוכה מסמלת עמל של 40 שנה שכרגע לא ממצה את עצמו. התקשורת עוסקת במלחמה ולא באמנות, ובצדק, ותערוכה כזו, שאמורה למצב אותך בסצנת האמנות הישראלית, אינה מתממשת. ועדיין, אנשים באים ועומדים מול העבודות ודומעים. באחת השבתות הגיע בחור מקיבוץ רביבים ואמר לי שזו הפעם השלישית שהוא בא. הוא אמר שהעבודות נוגעות לו בעצבים החשופים והוא לא מוותר. "זהו גם דיסוננס וגם פרדוקס. כוחה של אמנות, של יצירה, נובע מתוך 'אמת'. העבודות שלי במבט ראשון נראות כמו 'נוסטלגיה', אבל כשמביטים עמוק לתוכן רואים בהן רבדים של נגיעה בבשר החשוף, בפצעים פתוחים; בהשתקה ובהסתרה. הן משמיעות את כל הדילמות והמורכבות של התקופה שבה אנחנו חיים, והן מתחברות מאוד עם התקופה הנוכחית." עם ייצוג בלתי מתפשר לנשים. "נכון מאוד. נשים היו והינן, מאז ומתמיד, גיבורות כל יצירותיי. התערוכה הזו היא שיר הלל לנשים, לנשיות, לכוחה ולרוחה של האישה. המחשבה על הנשים וההתיינות בשבי החמאס הופכת לי את הקרייז. כשזה יסתיים, אני רוצה להאמין שבנות ובני הדור החדש שיקום פה, נשים וגברים עם ערכים של מוסר ואהבת אדם, יעשו וישנו פה משהו. אני חייבת להאמין שמהרע הזה יצמח בסוף משהו טוב. חדש. מתוקן. יהיה פה תיקון." ■